

## Rezerwat Republikański „Nadbużańskie Polesie”

W 2003 r. na obszarze 7950 hektarów utworzono rezerwat republikański „Nadbużańskie Polesie”. W tym samym roku na bazie rezerwatu został ustanowiony rezerwat biosfery, którego obszar jest znacznie większy niż rezerwat „Nadbużańskie Polesie” i zajmuje całą południową część obwodu brzeskiego.

Rezerwat „Nadbużańskie Polesie” otrzymał oficjalny status rezerwatu biosfery UNESCO w 2004 roku. Natomiast w 2012 r. otrzymał oficjalne potwierdzenie swojego statusu na międzynarodowym poziomie jako część Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie”.

W dniu 15 marca 2018 r. Rada Ministrów Republiki Białorusi przyjęła postanowienie nr 199 „O republikańskim rezerwacie krajobrazowym „Nadbużańskie Polesie”. Zgodnie ze nim, granice, reżim ochrony i użytkowania republikańskiego rezerwatu krajobrazowego „Nadbużańskie Polesie” zostały zmienione, jak również ustanowiono dodatkowe ograniczenia i zakazy działalności gospodarczej. Zgodnie z w/w postanowieniem, całkowita powierzchnia rezerwatu „Nadbużańskie Polesie” wynosi obecnie 17230,6ha.

„Nadbużańskie Polesie” jest położone w południowo-zachodniej części Białorusi, na terytorium rejonu brzeskiego i małoryckiego w obwodzie brzeskim, najcieplejszej części kraju. Obszar ten nie był narażony na promieniowanie, nie ma tu również potencjalnych źródeł zagrożeń dla środowiska. Wszystko to stwarza korzystne warunki dla zachowania unikalnych kompleksów przyrodniczych, wytwarzania czystych ekologicznie produktów przyjaznych dla środowiska i poprawy stanu zdrowotnego ludności. Granica rezerwatu na zachodzie prowadzi wzdłuż Bugu (granica polsko - białoruska), na południu wzdłuż granicy ukraińsko - białoruskiej, na wschodzie wzdłuż granicy rejonów małoryckiego i brzeskiego, a na północy biegnie wzdłuż linii oddziaływania leśnictwa Mednyansk'e. Na terenie rezerwatu znajduje się 30 miejscowości, które zamieszkuje około 8 000 mieszkańców. Najwyższym punktem jest Góra Selyakhinskaya - 182,6 metra nad poziomem morza. Najniższym punktem lądowym jest brzeg rzeki Spanovka - 139 metrów nad poziomem morza. Najniższy punkt podwodny stanowi dno jeziora Beloe (Białe) - 126,4 metra nad poziomem morza. Zgodnie z podziałem geobotanicznym Białorusi, terytorium rezerwatu biosfery należy do południowej części strefy leśnej, podstrefy lasów liściastych i mieszanych. Klimat jest umiarkowany kontynentalny, okresowo wilgotny. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi + 7,4 °C, lipca + 18,8 °C, stycznia -4,4 °C. Średnie roczne opady wynoszą 548 mm. Terytorium „Nadbużańskiego Polesia” charakteryzuje się dużą różnorodnością biotopów, co skutkuje dużą różnorodnością gatunków zwierząt tu reprezentowanych. Najbardziej poznaną grupą są kręgowce - stwierdzono występowanie 310 gatunków. Spośród 47 gatunków ryb i gatunków rybopodobnych występujących na Białorusi, reprezentowane są tu 32 gatunki. Odnotowano wszystkie 7 białoruskich gatunków gadów i wszystkie 13 białoruskich gatunków płazów. Najbogatsza i najbardziej zróżnicowana jest awifauna. Z 312 gatunków ptaków odnotowanych na Białorusi, około 220 gatunków występuje w rezerwacie, a ponad 160 z nich gniazduje. Wśród ptaków najliczniej reprezentowani są przedstawiciele rzędów: wróblowe - 89 gatunków, siewkowe - 27 gatunków, blaszkodziobe - 19 gatunków, jastrzębiowe - 14, dzięciołowe - 9. Ssaki reprezentowane są przez 60 gatunków - to więcej niż w jakimkolwiek innym chronionym obszarze Białorusi. Różnorodność krajobrazów i lasów determinuje różnorodność zamieszkujących je mieszkańców. Obok gatunków europejskich lasów liściastych: dzięcioł zielony (*Picus viridis*), dzięcioł białogrzbisty (*Dendrocopos leucotos*), siniak (*Columba oenas*), pleszka zwyczajna (*Phoenicurus phoenicurus*), muchołówka białoszyja (*Ficedula albicollis*), można spotkać mieszkańców lasów borealnych - muchołówka mała (*Ficedula parva*), krzyżodziób świerkowy (*Loxia curvirostra*), gil zwyczajny (*Pyrrhula pyrrhula*), orzechówka (*Nucifraga caryocatactes*), włośchatka zwyczajna (*Aegolius funereus*) itp. W lasach odnotowuje się prawie wszystkie gatunki dzięciołów żyjących w Europie, włącznie z gatunkami z Czerwonej Księgi: dzięcioł zielony (*Picus viridis*) i dzięcioł białogrzbisty (*Dendrocopos leucotos*), rzadki dzięcioł zielonosiwy (*Picus canus*) i dość powszechny największy przedstawiciel tej grupy dzięcioł czarny (*Dryocopus martius*). Na obszarach zamieszkałych można spotkać dzięcioła

syryjskiego.

49 gatunków ptaków, 9 gatunków ssaków, 2 gatunki gadów, 2 gatunki płazów, 2 gatunki ryb i około 30 gatunków zwierząt bezkręgowych występujących w rezerwacie zostało ujętych w trzecim wydaniu Czerwonej Księgi Republiki Białorusi.

Na zbiornikach wodnych typowym gatunkami są bąk i bączek. Na terenach zalewowych rzek i stawów gniazdują duże kolonie rybitw białowąsych, czarnych i białoskrzydłych. Można też spotkać perkoza rdzawoszyjego. Pospolitymi mieszkańcami trzcinowisk są zielonka, wąsatka i brzęczka - rzadkie i chronione gatunki w Europie. Przy stawach można też zobaczyć jedną z najrzadszych kaczek w Europie - gatunek zagrożony na całym świecie - podgorzałkę zwyczajną. Nad brzegami rzek, na suchych, stepowiejących łąkach i na suchych piaszczystych wyspach gniazdują rybitwy białoczelne i sieweczki obrożne. Na wilgotnych łąkach występuje kolejny zagrożony gatunek na świecie - rycyk. Wiosną i jesienią, w okresie migracji na akwenach gromadzi się duża liczba rzadkich gatunków ptaków drapieżnych: bielik (*Haliaeetus albicilla*), rybołów (*Pandion haliaetus*), orzeł przedni (*Aquila chrysaetos*), kobuz (*Falco subbuteo*). Można również zaobserwować rzadkie gatunki bekasowatych: biegus krzywodzioby (*Calidris ferruginea*), biegus zmienny (*Calidris alpina*), biegus mały (*Calidris temminckii*), kwokacz (*Tringa nebularia*) i sieweczka obrożna (*Charadrius hiaticula*). Zimą wielokrotnie notowano sikorę lazurową (*Parus cyanus*).

Występuje 16 gatunków nietoperzy, w tym gatunki chronione: mopek zachodni i nocek Nattera. Wśród innych rzadkich gatunków ssaków występują: łos, wilk, borsuk, orzesznica leszczynowa, popielica szara, bóbr i wydra.

W stawach hodowlanych częstym gatunkiem jest żółw błotny (*Emys orbicularis*). W pobliżu wioski Medno znane są siedliska ropuchy paskówki (*Bufo calamita*). Wyjątkowo bogaty, ale słabo poznany jest świat bezkręgowców. W starych, dziuplastych drzewach w lasach dębowych można znaleźć pachnicę dębową, w śródleśnych torfowiskach motyla niepylaka apollo i pająka bagnika nadwodnego. W sumie, w Czerwonej Księdze Republiki Białorusi znajduje się około 30 gatunków owadów. Flora „Nadbużańskiego Polesia” obejmuje ponad 700 gatunków roślin naczyniowych. Dla paproci długosza królewskiego, jest to jedyne miejsce występowania w Europie Wschodniej, a dla wąkrotki zwyczajnej i gnidosza rozestanego - jedyne miejsca na białoruskim Polesiu. Na początku lat 90-tych odnotowano nowy podgatunek jemioli na Białorusi - jemiolę pospolitą rozpierzchłą.

Tutaj można jednocześnie spotkać gatunki subarktyczne (mącznicę lekarską, bagno zwyczajne) - przedstawiciele gatunków lasotundry i pontyjskie (koniczyna pagórkowa, pięciornik srebrny, tymotka Boehmera, kostrzewa poleska) - przedstawiciele gatunków stepowych; gatunki borealne (wietlica samicza, bobrek trójlistkowy, borówka bagienna, borówka czernica, borówka brusznica, knieć błotna, widłak jałowcowaty, świerk pospolity, wierzba krucha) - gatunki rozpowszechnione w strefie tajgi i gatunki leśne (grab, wiąz szypułkowy, i wiąz górski, lipa drobnolistna, przylaszczka pospolita, gwiazdnica wielkokwiatowa, podagrycznik pospolity, kopytnik pospolity) - typowi mieszkańcy lasów mieszanych i liściastych Europy, gatunki atlantyckie (żarnowiec miotłasty, szczotlicha siwa, wrzos) - rosnące w przybrzeżnej, atlantyckiej części Europy oraz gatunki sarmackie (goździk piaskowy, krwiściąg lekarski, traganek piaskowy, mieczyk dachówkowaty) - wspólne dla strefy borealnej i stepowej. Rośnie tutaj ponad 30 gatunków roślin i grzybów z Czerwonej Księgi Republiki Białorusi. W zbiornikach wodnych rezerwatu występuje bardzo rzadka wodna roślina owadożerna - *Aldrovanda vesiculosa* - gatunek reliktowy. Jest rośliną wieloletnią o nitkowatej, lekko rozgałęzionej łodydze o długości 5-10 cm. Liście rośliny posiadają wrażliwe włoski, tworzące aparat pułapkowy. Chwytając małe skorupiaki i owady, roślina trawi je i przyswaja z nich składniki odżywcze.

Flora terytorium, zwłaszcza południowa i środkowa część rezerwatu, jest też interesująca ze względu na różnorodność storczyków. Wśród rzadkich lasów liściastych i mieszanych w pobliżu brzegów, na glebach bogatych w wapń rośnie jeden z najpiękniejszych i rzadkich storczyków strefy umiarkowanej - obuwik pospolity (*Cypripedium calceolus*). Wysokość rośliny wynosi 25-50 centymetrów, z dużymi liśćmi i dużymi, do 8 centymetrów, pięknymi żółtymi kwiatami. W lasach liściastych i iglastych, na suchych polanach leśnych i skrajach lasów rośnie kruszczyk rdzawoczerwony (*Epipactis atrorubens*); na mszystych fragmentach bagiennych borów i lasów, w zacienionych miejscach spotyka się żłobik koralowy (*Corallorhiza trifida*). Na bagnistych łąkach można znaleźć rzadką w Europie - kukułkę

szerokolistną (*Dactylorhiza majalis*). Pod baldachimem lasów dębowych rośnie jedna z niewielu białoruskich lian, bluszcz zwyczajny, tworzący rozległe obszary zarośli. Bezpośrednio pod okapem dębów i grabów rośnie podkolan zielonowy (*Platanthera chloranta*), buławnik czerwony (*Cephalanthera rubra*), w borach świeżych i lasach liściastych listera jajowata (*Listera ovate*). Na obrzeżach otwartych bagien leśnych, na wilgotnych łąkach i skrajach lasów można zobaczyć rzadkiego kosaćca syberyjskiego (*Iris sibirica*) i mieczyka dachówkowatego (*Gladiolus imbricatus*). Prawie wszystkie formacje leśne Białorusi, z wyjątkiem lasów z olszą szarą, reprezentowane są przez w postaci małych fragmentów lub płatów. Głównymi gatunkami tworzącymi las są: sosna, olsza czarna, brzoza, dąb. W drzewostanach występują również grab, świerk, klon, lipa, jesion i osika. Ciekawe i oryginalne zbiorowiska leśne występują w pobliżu gospodarstwa rybackiego Stradocz. Są tu suche wydmy kontynentalne pokryte lasami sosnowymi przechodzącymi w torfowiska przejściowe i wysokie, na przemian z małymi otwartymi i zakrzaczonymi torfowiskami nizinnymi i olsami. Subatlantyckie i środkowoeuropejskie lasy dębowo-dębowo-grabowe ze zbiorowiskami leśnymi zachodniej tajgi, reprezentowane przez lasy świerkowe rosnące wyspowo, poza granicami zasięgu i będące największym z wyspowych lasów świerkowych na Białorusi.

Na terenie „Nadbużańskiego Polesia” znajdują się lasy łąkowe, typowe europejskie lasy liściaste i tajga północna, jałowczyska i wrzosowiska, i niezwykle rzadkie dla Białorusi, zbiorowiska muraw napiaskowych. Na równinie zalewowej Bugu i rzeki Kopajówka, zachowane zostały zalewowe nizinne łąki eutroficzne, a na nadbużańskich równinach fragmenty łąk stepowych. Wśród lasów na obniżeniach występują rozrzucone małe fragmenty torfowisk, głównie niskich, ale także fragmenty torfowisk przejściowych i wysokich. Główną rzeką rezerwatu biosfery „Nadbużańskie Polesie” jest Bug, który płynie wzdłuż zachodniej granicy, która dzięki długofalowemu reżimowi granicznemu zachowała naturalny bieg i pierwotną naturę na równinie zalewowej. Przez terytorium rezerwatu przepływają także małe rzeki: Spanówka, Seredovaya, Kopajówka. Zasoby wodne obejmują również wiele strumieni bez nazwy i system kanałów melioracyjnych. Największym zbiornikiem wodnym rezerwatu biosfery jest Staw Towarny w systemie sztucznych zbiorników gospodarstwa rybackiego Stradocz. Ogółem na rozpatrywanym terytorium znajduje się około 130 jezior, z czego 7 to duże jeziora, które tworzą grupę tzw. jezior brzeskich. Najmniejszymi ciekami rezerwatu biosfery są strumienie wiosenne, których w tym obszarze jest około 10. Przeciętne zabagnienie terytorium wynosi około 28%, ale część wschodnia (Polesie Przydnieprańskie) i część zachodnia w kierunku Bugu, są mniej zabagnione. Rdzeń krajobrazowy rezerwatu biosfery stanowią lasy, które zajmują 62% terytorium, bagna i obszary wodne to 6,4%. Ogólnie rzecz biorąc, nienaruszone terytoria przyrodnicze stanowią około 72%. Terytorium „Nadbużańskiego Polesia” jest częścią wodnolodowcowej Równiny Małoryckiej, która z kolei stanowi integralną część rozległej, sandrowej Równiny Wołyńskiej. W granicach terytorium wyróżnia się krajobrazy równiny morenowej i płasko-falistej równiny lodowcowej (absolutnie dominującej), równiny zalewowe i tarasy zalewowe, a także typowe krajobrazy wodne. Na tym terenie zidentyfikowano gatunki rzadkich w tym regionie krajobrazów, różne obiekty geomorfologiczne, wydmy, kompleksy mokradeł, jeziora, małe i duże ciek wodne. Pod względem różnorodności geomorfologicznej i występowania wydm kontynentalnych, rezerwat biosfery jest jednym z najbardziej wyrazistych regionów Białorusi.

Na terenie rezerwatu znajduje się centrum informacyjno-ekologiczne „Nadbużańskie Polesie”. Centrum ma niezbędne warunki nie tylko do edukacji ekologicznej, ale także do rekreacji. Centrum zapewnia 40 miejsc w sali konferencyjnej, wyposażonej w projektor, 14 miejsc noclegowych w 5 wyjątkowo urządzonych pokojach i 15 miejsc w sali prezentacyjnej. Na bazie centrum można organizować konferencje, seminaria, kursy, lekcje otwarte, szkolenia itp. Dla gości przygotowano mini-kuchnię i gorący prysznic. W centrum informacyjnym stworzono środowisko bez barier architektonicznych, a warunki dla osób niepełnosprawnych zostały zapewnione w oddzielnej sali. W sezonie turystycznym dla odwiedzających dostępne są dwie altanki na 6 i 14 miejsc, dwa grille i kociotek. Podczas gdy dzieci bawią się na placu zabaw na huśtawkach i zjeżdżalni, dorośli mogą mieć je na oku odpoczywając na ławkach placu zabaw „Relax”.

Personel rezerwatu opracował trasy wycieczkowe:

1. szlak wodny „Bursztynowym szlakiem Ziemi Brzeskiej”;

2. trasa rowerowa „Domaczewo - miejsce trzech kultur”;
3. Trasa rowerowa „Sekrety Jeziora Białego”;
4. Trasa rowerowa „Zielona Serpentina”;
5. Ścieżka ekologiczna „Leśna rzeczka”;
6. Ścieżka ekologiczna „Międzyjeziorna”.

Na terenie centrum informacyjnego znajduje się również baza wynajmu sprzętu turystycznego. Posiada ona 20 rowerów górskich, 10 kajaków, 2 kanoe, 7 namiotów.